

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 26. aprila 1940.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

„Zemljevid“

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Krik, ki ga je zagnala Evropa zaradi znanega zemljevida v tedniku »L'Illustration«, se je poleg. Naše časopisje je zabeležilo, kaj so pisali razni tuji listi, zabeležilo je poluradno francosko izvijanje, in en naš dnevnik je objavil tudi nekak protest, ki je segal približno od Rakeka do Št. Ilja in do Brežic. S tem je bila za nas stvar opravljena, in sedaj imajo v naših »vodilnih« političnih glasilih zopet dovolj prostora Kurenčkove Nežke, da rešujejo še druga vprašanja slovenskega naroda v teh usodnih časih.

Tako smo delali Slovenci že od nekdaj, uspehe takega »dela« smo pa želi v — senžermenski mirovni pogodbi 10. X. 1919, pri koroškem plebiscitu dne 10. X. 1920 in v Rapallu dober mesec dni kasneje. Da, zelo se bojimo, da vsa stvar s tem zemljevidom vendarle ni tako preprosta in lahka, kakor jo je sprejela naša miselno lena javnost in njeni brezbržni voditelji.

Dejstva so naslednja:

1. Nas Slovence sploh komaj kdo v Evropi pozna, ker se naši »politiki« nikoli niso niti najmanj zavedali dolžnosti naše narodne propagande v zunanjem svetu.

2. Ker ve le malokdo v Evropi za naš obstoj, je jasno, da tudi komaj kdo čuti potrebo, ozirati se na želje in potrebe prebivalstva, ki živi severnovzhodno od tržaškega zaliva.

3. Danes se bijejo na življenje in smrt največje in najmočnejše sile današnjega sveta, nasproti katerim so vsi mali narodi brez vsake moči, čeprav se poskušajo vsi bolj ali manj glasno širokoustiti, dokler ne pridejo pod valjar tudi sami.

4. Zmagovalec bo mir najbrž diktiral za dolgo, dolgo bodočnost in ne bo prizadetih dosti vpraševal, če jim je všeč ali ne. Najmanj bo pa še vpraševal tiste, ki zanj tako rekoč sploh ne obstajajo, ker pač zanje niti ne ve.

Toda kaj naj storimo!? Nedvomno je najslabše, kar moremo storiti, če kot polita kokoš čaka-

mo na svojo usodo in se zazibavamo v kake neosnovane iluzije, kakor smo se zazibavali ob prevratu, zanašajoči se na genialno daljnovidnost naših političnih voditeljev in sentimentalnost zmagovalcev. Tu je dolžnost vsega našega naroda in vseh činiteljev brez izjeme, da store, kar storiti morejo, da se ne ponovi leto 1919-20.

Zanašali smo se ob prevratu, in tedanji »uspehi« bi morali iztrezniti pač slehernega naivneža.

Prvo, kar je potrebno, je to, da nemudoma poskrbimo za čim največjo narodno propagando zlasti v vsem tistem velikem zunanjem svetu, ki bo najbrž odločeval o bodoči usodi majhnih narodov. Glas o potrebi te propagande je bil dvignjen po vojni že nekajkrat, toda po brezbržnosti naših slovenskih politikov je ostal brez vsakega odmeva. Sedaj bide dvanaajsta ura, in če se politiki nočejo zavedati svojih dolžnosti in svoje težke odgovornosti, je dolžnost cele vrste drugih činiteljev, da magari proti njih volji vzamejo vso stvar v roke in začno takoj z neutrudno propagando po vsem zunanjem svetu. Premajhni smo, da bi hodil kdo k nam, zato moramo mi v svet in mu dopovedati, da živi na tej zemlji samostojen narod z visoko kulturo, ki hoče združen in svoboden živeti edinole v državni skupnosti z ostalimi jugoslovanskimi narodi. Taka kombinacija, da je edino moralna in pravična ter da je edina tudi v korist bodočega trajnega miru v Srednji Evropi.

To mora biti naš prvi in takojšnji odgovor na nesrečni zemljevid.

V. Z. Ž.

Raztresene misli o svetovni vojni

Pod vplivom hude živčne vojne ne moremo imeti drugačnih misli kakor raztresenih. Kadar premišljujemo zgodovinske zglede velikih vojn od tedaj, ko je genialni Aleksander Macedonski ustanovil imperij helenistične kulture, potem kako so Rimljani zgradili z vojnami svoj Imperium romanum in postavili prvo Maginotovo črto — to je limes romanus, pozneje velike vojne Napoleonove in zadnjo svetovno vojno, se težko odločimo, ali naj bolj občudujemo napredek vojne tehnike ali naj se bolj čudimo, da je vojna moralna ostala popolnoma enaka. Koliko smo že slišali in brali o napredku kulture? Kje je sedaj moralni uspeh tega kulturnega napredka?

Grki so postavili pojem barbara, Rimljani so mu dali ponižujoč pomen.

Ko so ljudje v sredi živčne vojne že kar godrnjali, da se nič novega in posebnega ne zgodi na bojišču, so nas posebne izdaje časopisov na

lepem presenetile z dansko-norveškim dogodkom. Mali narodi smo dobili močan opomin, da nismo nikdar dovolj čuječi, da moramo vedno računati s presenečenji, ker ima svetovna vojna sile, ki silijo na razširjenje bojišč. Pri tem smo se zamislili, da imajo Nemčija, Italija in Rusija, kolikor so nekakšna skupnosti, skoraj pod neomejenim vplivom vso celino od Maginotove linije pa do skrajnih mej severne Azije, Anglija in Francija pa neomejeno moč na morju. Seveda je danes res še velika uganka, koliko se more govoriti o skupnosti med Italijo, Nemčijo in Rusijo. Gotovo je

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Ker dr. Anton Korošec že dolgo vrsto let ni spregovoril v splošno dostopnem javnem kraju, je prisluhnila vsa dežela njegovim besedam. Iz bogate vsebine njegovega govora je bilo slišati, kako se veseli, da se mu bratje in sestre spet svobodno zbirajo na taborih; zemlja, na kateri govori, je prva vstala v Jugoslaviji, da se na slovesen način spomni dvajsetletnice Jugoslavije; za to zemljo se ne bo več kockalo (viharno navdušenje v prid dr. Stojadinovića in dr. Korošca se dolgo noče poleči); navdaja nas hvalažnost, radost in ponos, ker ostajajo visoki gosti čez leto med nami v naši sredi; vdani smo tej državi in razumemo tudi brate onkraj meja, da čutijo po naše. Širokoustneži (t. j. ljudje, ki govorijo samo

samo, da se načelne osnove njihovih vladavin neprimerno bolj ujemajo, kakor njihne življenjske koristi. Če bi prve odločevale, bi bil skupen vojaški nastop lahko takoj dosegljiv, ker vlada splošno prepričanje, da bo ta vojna med drugim odločila tudi o načelni osnovi velikih imperijev. Ta velikanski celinski obseg pa ima veliko pomankljivost, ker je njegov večji del v takem položaju, da namenom in koristim vojne niti od daleč ne more pomagati toliko, kolikor bi človek pri njegovem obsegu v prvem trenutku mislil.

Popolna premoč zaveznikov na morju in nedvomne velike simpatije ameriških Združenih držav narekujejo pač posebno stališče necelinskim deželam, ker so te nekako v precepu med obema silama. Zato je bilo tudi pričakovati, da se bo novo bojišče odprlo ali na severu v Skandinaviji, ali na Balkanu. Na Norveškem se bo izkazalo, ali je za take dežele odločilna premoč na morju ali na suhem. Zato bo to bojišče odločilno tudi v tem pogledu za druge, še nevtralne države.

, lahko primerjamo tudi položaj nevtralcev v moderni vojni in v starem veku. Tudi glede tega lahko ugotovimo, da se gledanje bojujočih se držav na nevtralce vsaj pri nekaterih narodih ni nič izpremenilo. Odloča samo vprašanje, ali je oportuno nevtralce napasti in podjarmiti, seveda če niso tako močni, da bi bilo to nevarno. Sedanja svetovna vojna je prinesla še eno presenečenje. Včasih so nevtralci za časa vojn svojih sosedov bogateli. Drago so prodajali svoje blago vojskovalcem in so lepo služili, da je pri njih blaginja rastla. V tej vojni vidimo, da imajo nekaj koristi od nje samo nekateri najmočnejši nevtralci, vsi mali narodi pa od nje nenehoma obubožavamo in bomo postali popolni siromaki, če bo dolgo trpela. Vendar nas to ne dela malodušne. Zavedamo se, da nas je dušila že prej mnoga leta negotovost glede te vojne, dalje pa se zavedamo, da bo ta vojna napravila v Evropi mir za daljšo dobo, tedaj pa bomo z novim pogumom šli na delo in skušali ustvariti novo blaginjo.

Med vsako vojno se vedno znova postavlja vprašanje, ali gre za moč in oblast, ali gre tudi za ideje. Ne moremo priznati naukov zgodovinskega materializma, ki trdi, da gre samo za oblast in gospodarstvo, da so ideje samo goljufivo okrasje. Res je, da gre v prvi vrsti za oblast, gotovo je pa tudi, da bo izid vojne pomagal do življenja novim idejam, kakor se je to, če ne vedno, pa vsaj mnogokrat, z vojnami zgodilo. To pa za nas ne more biti samo teoretičnega pomena. Vprašati se moramo, ali smo tudi vredni, da odločitev v tej vojni pomaga do zmage plemenitim idejam? Ali mi tudi sami zastopamo odločno in brez omahovanja ideje, ki zaslužijo zmago? Ali se nismo morda iz slabosti in nenačelnosti na skrivnem ali celo očitno žrtvovali idejam, ki so sprožile veliko nesrečo nad Evropo? Tukaj moramo torej resno zastaviti delo za нравstveno obnovo.

takrat, kadar jim ne moreš odgovoriti) so slabi junaki; tudi o naših frontaših v Španiji nismo čuli posebnih junaštev; sicer pa se bomo s temi španskimi junaki kmalu strogo pogledali iz oči v oči, ker nam jih sedaj vračajo; volitve še ne bodo jutri, ker je tako rekel predsednik vlade v Skoplju (smeh in navdušenje); h koncu ponovimo prisego zvestobe! —

Ta, od plemenitih čustev do vsakogar prevzeti govor je bil pozdravljen z nepopisnimi ovacijami in z godbo in zapečaten z običajnimi brzojavkami na razna mesta. Po raznih govorih manj pomembnih osebnosti so se ljudje razšli zadovoljni, da so smeli biti navzočni pri prvi proslavi dvajsetletnice države.

Naš tednik »Slovenija« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosednji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvarno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Uprava tednika »Slovenija«

Ponedeljek, 11. VII. 1938. — »Ponedeljski Slovenec« objavljala besedilo govora dr. Korošca na taboru pri Sv. Trojici. Ves govor je objavljen v mastnem tisku.

Torek, 12. VII. 1938. — »Jutro« beleži napoved Ljube Davidoviča, da bo prišel dr. Maček v Belgrad po 20. juliju. — »Slovenec« prinaša že opisano sliko tabora pri Sv. Trojici, kolikor ga je bilo na samostanskem dvorišču, in uvodnik o tem taboru kot »prvi proslavi dvajsetletnice«. Mimo tega omenja »Slovenec«, da je na zborovanju Rafaelove družbe govoril najprej škof dr. Rožman, ki je po svojem govoru prosil dr. Korošca, naj blagovoli nagovoriti izseljenski zbor. Dr. Korošec je nato na kratko spregovoril in primerjal izseljensko vprašanje s premikanjem vlakov, ki se začno počasi premikati in nato sopihati, dokler vlak s polno paro ne oddrvi v daljavo.

Sreda, 13. VII. 1938. — »Slovenec« priobčuje iz belgrajskih dnevnikov poročila agencije Avale o svetotrojiškem taboru pod naslovom »Mogočen odmev po vsej državi«. — »Jutro« opazi razburjenje »Samouprave«, ker so učitelji na Sušaku sklenili, da se naj JUU federalistično preuredi, sekcija za savsko banovino pa prekrsti v Hrvaško učiteljsko društvo. »Samouprava« se zaradi tega krutega rušenja osnovnih zakonov naše države prijema za glavo in preti prizadetim s strogi kaznimi poleg upokojitve.

Petek 15. VII. 1938. — V Mariboru se vrši

slavna seja imenovanega občinskega sveta, o katerem se je že dopoldne zvedelo, da namerava zvečer izvoliti dr. Korošca za častnega občana Maribora. Na seji izvoli v resnici občinski svet dr. Korošca za častnega občana mesta Maribora, in sicer soglasno in ob pritrjevanju galerije.

Sobota, 16. VII. 1938. — Ker je »Samouprava« ob razlagi govora dr. Korošca pri Sv. Trojici poštožila, da so res težke in usodne napake brez potrebe komplicirale in zavrle prirodni proces organskega stapljanja v enotnost, in je »Jutro« te dni zaradi tega dregnilo v »Slovenca«, odgovarja »Slovenec«, da so bili naši centrounitaristi tisti, ki so zapletli in zavrli naravno vzajemnost in slogu in sodelovanje Srbov, Hrvatov in Slovencev v duhu organske enotne države, ki skuša tri jugoslovanske narodne skupine in kulture ohraniti v modri izravnateženosti itd. »Slovenec« se tudi čudi, da gospodje pri »Jutru« niso tega sami uganili. — »Jutro« beleži, da je dr. Mile Budak po povratku iz emigracije zelo dolgo konferiral z dr. Mačkom, zavoljo česar mnogi mislijo, da bo dr. Budak postal po umrlem Jelašiču tajnik politične pisarne dr. Mačka. »Obzor« pa to zanika. »Jutro« zatrjuje tudi, da je na seji mariborskega mestnega sveta nameraval Petejan k predlogu, da se izvoli dr. Korošec za častnega občana, nekaj pripomniti, pa mu to ni bilo dovoljeno.

(Dalje prihodnjič.)

Opazovalec

Svoboden narod hočemo biti

Dopisnik francoskega tednika »Tribune des Nations« se je razgovarjal z dr. Mačkom o političnem položaju. V njem se je dr. Maček izrekel za tesnejšo povezanost podonavskih držav, h katerim prištevata — seveda! — tudi Romunijo in Bolgarsko. Nastopil pa je v tem razgovoru zoper namero obnoviti nekdanjo Avstro-Ogrsko, ki da bi bila nekakšna idealna država, v kateri lahko narodi žive mirno in v soglasju. Dr. Maček je poudaril, da je predobro poznal Avstro-Ogrsko in videl, da so bile manjšine v tej državi zatirane in da je pomenil zanje konec te monarhije pravo osvoboditev. Hrvatje da so bili na primer v tej državi razdeljeni na troje, zdaj po dvajsetih letih pa so vendar v Jugoslaviji dobile njihne zahteve priznanje. Dr. Maček je prepričan, da se bodo zahteve Hrvatov tudi uresničile kljub tuji propagandi. V istem duhu je rekel dr. Maček tudi dopisniku romunskega lista »Curentul«: »Oživitev habsburške monarhije bi pomenila oživitve nekdanjega suženjstva.«

Mi gledamo na te Mačkovi izjavi kot na izpoved moza, ki mu je poglavitna stvar svoboda lastnega naroda, ki hoče tudi sam biti svoboden državljani, ne pa morebiti ponižen podložnik tuje vladarske rodovine, ki ni znala, zaverovana v svojo izrojeno božjemilostnost, v 600 letih rešiti vprašanja sožitja avstro-ogrskih narodov. Ni znala, čeprav ji je zgodovinski razvoj kazal pot, čeprav so ji trezni možje doma in v tujini, od Popovicija pa do Björnsona, od Setona Watsona pa do Toynbeeja razlagali, v čem je rešitev zanjo in za njih državo. Zato smo doživljali, da je bil v Avstriji z veliko slovansko večino uradni

jezik jezik nemške manjšine, da je za nas Slovence prav do prevrata izhajal v slovenskem glavnem mestu in v popolnoma slovenski deželi uradni list v nemščini, da je bila slovenščina, in Slovenec z njo, povsod zapostavljena in prezirana.

In dobro bi bilo, če bi si zapomnili tisti, ki špekulirajo s habsburško vrnitvijo: noben narod, ki je kaj vreden, ne bo silil nazaj, kjer mu je bila stoletja dodeljena vloga helota. Niti takrat ne, če bi se mu v novih razmerah magari še slabše godilo. Tako mu veva že zgolj čut in zavest človeškega in narodnega dostojanstva. In zato je to tudi zahteva npravnstvene vrednosti človekove. Le iz manjvrednostne zavesti in iz okrepenele in okrnjene pameti bi sploh kdaj mogla zrasti misel, vrniti se v podrejenost in hlapčevstvo.

Mimogrede ne bi škodovalo, če se pri tej priložnosti spomnimo besed predzadnjega Habsburgovca Franca Jožefa, ki je ob praznovanju neke svoje obletnice poudarjal, da je »nemški knez« in ki je pri drugi priložnosti dejal, da je rajši nemški knez kakor slovanski cesar. To izberemo bomo mi njegovim naslednikom lahko naredili. Pri čemer je še veliko vprašanje, če jih bodo tudi Nemci marali.

Ne, Habsburgovci so imeli dovolj časa, da so pokazali, kaj znajo. In uspeh njihnega »ljudomilega« in vse »drage podložnike« enako ljubečega vladanja je bil, da so se podonavski narodi sovražili med seboj in komaj čakali, da se osvobode roke ljudomilih samozancev. In to kljub temu, da je bilo Podonavje v marsikaterem pogledu idealno zaokrožena enota in da bi bila ohranitev tega enotnega gospodarskega ozemlja sama na sebi narodom v veliko korist. Gotovo pa

je, da svobodni narodi ne bodo dali, da bi navzlic vsemu izrojena dinastija še kedaj eksperimentirala z njimi in na njihne stroške.

Narodi v Podonavju pa si bodo obenem z drugimi evropskimi narodi znali sami urediti boljše sožitje, ko bo strl duh celostnosti, tisti duh, ki je sedanjo vojno rodil, ki bo pa tudi svoje nosilce pokopal pod seboj.

Draginja in javni uslužbenci

»Radno pravo«, ki ga izdaja osrednje tajništvo delavskih zbornic, prinaša v letošnji 2.—4. številki tudi pregled, kako so narastle cene življenjskih potrebščin v posameznih krajih v prvih treh mesecih vojne. Najbolj so narastle v Ljubljani, namreč za 61,6%, potem v Mariboru za 60%. Šibenik v Dalmaciji prihaja na tretjem mestu s 55,3%. Najmanj pa so narastle v Belgradu, namreč samo za 25,6%.

Pri tem naj bi poudarili še nekaj. Vesti, da so se upokojencem zvišali prejemki, so samo deloma resnične. Nekateri namreč niso dobili prav nič, pa bi bili zadovoljni, če bi bili dobili vsaj tisto nazaj, kar jim je vzel Stojadinovićev režim v prvem razmahu svojega državotvornega početja. Posebno tisti Stojadinovićev izum naj bi se že kedaj odpravil, ki loči na primer strogo upokojenca z več in manj ko 20 službenimi leti, in ki kaznuje enega, ki ima slučajno teden dni manj službe, z nekaj tisočaki na leto nasproti drugemu, ki ima slučajno teden dni več službe. In sploh naj bi se že kedaj prenehalo s tisto igro draginjskih doklad, ki samo povzroča računskim uradnikom nepotrebno delo, pa naj bi se določile plače enotno, kakor delajo to drugod, kakor dela to tudi vsak zasebnik pri nas.

O Quislingu in Quislingih

Vojna na Norveškem je rodila seveda tudi izdajalce. Ne da bi bili izdajalci kot taki kaj posebnega ali novega. Zmeraj jih je bilo, in dvomimo, če se bo kdaj človeštvo tako visoko npravnstveno dvignilo, da bo ta svojat izginila s sveta. Najrazličnejše izdajalce smo poznali doslej: iz debičkajelnosti, častihlepja, maščevalnosti. V svoji knjigi »Spartacus« govori René Schickele tudi o rojenih izdajalcih, takih, ki jim je izdaja izliv njihove narave.

Na Norveškem so izdajalci obogateli za novo vrsto: nacionalistični izdajalci. Bili so to pripadniki stranke z zvanečim nacionalnim imenom »Nasjonal Samling«. To so taki, ki so govorili o nacionalni preroditvi norveškega naroda, pa so se prvi dali napadalcu svoje domovine na razpolago. Najznamenitejši med njimi, major norveške vojske Quisling, je celo po naročilu nemških zasedbenih oblasti sestavil nekakšno »vlado«. In prvo delo te vlade izdajalcev lastne domovine je bilo, da je začela groziti tistim sodržavljanom, ki bi hoteli braniti z orožjem v roki svobodo svoje domovine. Norveška in švedska poročila pripovedujejo dalje, da je neki drugi nacionalist, polkovnik Sundlo, izdal Nemcem Narvik in s svojo izdajo povzročil smrt 500 norveških mornarjev. V Scabsborgu pa je bil polkovnik Hans Solum, tudi Quislingov človek, ki je prevzel od Nemcev nalogo, da izvede v zasedenem ozemlju demobilizacijo. Prav tako je škodi danes za do-

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Sovražne puške so streljale na nje, vmes so se bliskale sablje in bajoneti, fantje so pa v dokaz, da se ničesar ne boje in da bodo storili svojo dolžnost in še veliko več kakor to, vriskali in prepevali.

Obstreljevani pevci so med drugim odpeli tudi slovensko narodno himno. Melodija himne naše takrat še porojene mlade slovenske domovine, je bila tam počasčena, kakor je slovada le pri prav velikih slavnostih, s častnim streljanjem in to ne z maneverskimi, temveč z ostrimi naboji. Z orožjem so branili domovino, obenem pa domovino čistili in ji s petjem dokazovali ljubezen in spoštovanje.

Primer, da je oblegano, obstreljevano in braneče se slovensko vojaštvo sredi bojev vsej nevarnosti v brk prav slavnostno odpelo slovensko narodno himno, pove več kakor vsa literatura, ki jo o naših osvobodilnih bojih že imamo ali pa še dobimo. Može, ki so sposobni, nekaj časa streljati s strojnimi puškami na sovražnika, ki je tudi streljal nanje, nato mirno stopiti nekaj korakov v stran med pevece, izmed katerih se določujejo novi može, da s strojnimi puškami nadaljujejo boje, pravkar izmenjani strelci pa s svojimi glasovi takoj pomnožijo ta svojevrstni pevski zbor, ki petja sploh ne pretrga, so domoljubi in vojaki-junaki, vredni resničnega priznanja, in bi morali našim znanamcem ostati za zgled.

Pripravljanje zajtrka med boji.

Med radgonskimi boji, ko je bila naša posadka v vojašnici oblegana, so stotnijski kuharji v kuhinji, ki je bila v prvem nadstropju, vključno krogla, ki so skozi okna udarjale v kuhinjo, začeli misliti na to, da bo tovarišem, ki bodo gotovo zmagali, potreben zajtrk. Po kratkem preudarjanju je bil kuhar Mlakar prvi spoznal, da bi bilo treba zamisliti in zavarovati kuhinjska okna, da bi jih pri delu sovražne krogle manj motile. V ta namen so s kuhinjskim nožem razsekali veliko desko za rezanje in delitev mesa na dva dela, ter z njima zadelali obe okni, tako da so krogle sovražnih strojnih pušk udarjale v deski in je le tu in tam kakšna svinčenka padla v kuhinjo samo.

Pripravljeni zajtrk so kuharji potem previdno odnesli v sobe, kjer so ga razdelili med vojake, ki so bili prijetno presenečeni, ker niso pričakovali, da bo sredi bitke kdo mislil na njihove prazne želodce.

Mojemu oddelku, ki je nastopal zunaj vojašnice in ga je zajtrk dosegel veliko pozneje, ko smo spet dobili stik z vojašnico, je bila skromna črna kava pravi balzam za žejo, prazne želodce, najbolj pa za pomirjenje živcev, ki so veliko trpeli.

Prva borba za murski most v Radgoni

Most čez Muro, ki je vezal Radgono z Gornjo Radgono, smo ponoči navadno zastražili. V kritični noči je straža, ki ji je zapovedoval podčastnik, štela 7 mož. Kakor že večkrat povedano, je sovražnik ob istočasnem napadu vseh naših objektov in straž tudi to stražo v prvem valu odstranil. Po končanih bojih so mi može od straže pri mostu na samem kraju bojev popisali in razložili potek spopada.

Ko je straža bila alarmirana in opozorjena, da prihajajo sovražne čete, ki bodo napadle, se je straža, ki je stala na radgonski strani in varovala most, razvila v bojno črto, da bi napad s strelji odbila. Položaj te straže je bil podoben, strateško pa še slabši kakor Ermenecove. Po napetem kakih 10 do 15 minut trajajočem čakanju in opazovanju, padejo prvi strelji proti straži iz smeri kostanjevega drevoreda, ki je ležal tik ob Muri za cesto. Še preden so na ta ogenj naše puške prav odgovorile, navali na stražo še drug oddelek, ki je pritekel nekje iz poslopja mestne hranilnice. Prodiranje obeh omenjenih sovražnih skupin proti straži pri mostu je bilo tako hitro, da v splošnem odmevanju streljanja strojnih pušk, ki je zabesnelo po vsem mestu in okolici, se straža opazila ni, da hiti proti njej še tretji oddelek, ki je prišel čez most od gornjoradgonske strani. Straža je tako padla sovražnim napadalcem dobesedno v nevarne močne klešče in ni čuda, da so jo po kratkem boju premagali. To se je zgodilo v času, ko je nedaleč od tam ob cesti, aleji in Muri na skoraj enak način padla straža enoletnika četovodje Ermenca.

Odstranitev te naše mursko-mostne straže je Nemško-Avstrijem omogočila, da so obvladali prehoda čez most na Muri iz Radgone v Gornjo Radgono in obratno. Zavedajoč se važnosti tega prehoda so ga takoj močno zastražili, da bi s tem Zeilhoferju onemogočili vsako okrepitev, ki bi utegnili priti čezenj. Poraz in razorožitev naše straže sta jih hkrati v tistem delu mesta rešila vsake nevarnosti morebitnih nastopov naših patrol.

Razorožene ranjence in ujete vojake naše premagane straže pri mostu, so vtaknili v neki hlev ali drvarnico, kjer so jih stražili, dokler jih pozneje naši niso osvobodili.

(Dalje.)

gnano, da so Quisling in njegovi nacionalisti spravili norveško prestolnico Nemcem v roke.

Quislingova »vlada« se je zrušila v nekaj dneh ob odporu in gnusu norveških rojakov in ob zaničevanju Nemcev samih. Škoda pa, ki so jo narečili on in njegovi ljudje lastnemu narodu, ne bo poravnana tako hitro. Norvežanom se je maščevalo, da so to svojat tako malo resno jemali. Res ni imela med norveškimi ljudstvom nobene zaslonbe, saj ni mogla dobiti niti enega poslanca, kar je sicer spričo visoke norveške omike nekaj naravnega. A za škodljivost ni potrebna zmeraj številstvo in moč.

Že danes ima ime Quisling med Norvežani samimi, pa tudi drugod, nekako tisti prizven, kakor ga je imelo Efiltovo ime v antiki. Zganilo se je zlasti več nevtralnih manjših držav, da zaduše quislingovstvo v kali. In Švicarji so svojega Quislinga že kratko in malo prijeli in zaprli. Bil je to pravni uradnik zavezniškega vojaškega oddelka podpolkovnik dr. Hans Trüb.

A Quislingov je še dovolj in povsod. Pod najrazličnejšimi krinkami in imeni nastopajo. Kakor Quisling govore tudi oni s povzdignjenim glasom o ljubezni do milega naroda in o skrbi zanj. Zato je dobro, če smo pred takimi dvakrat previdni.

Internirani „vodja“

Pretekli teden je bil interniran v srbskem mestu Rudniku ustanovitelj JRZ in bivši vladni predsednik dr. Milan Stojadinović. To je natančno tisti Stojadinović, glede katerega ni smel še pred dobrim letom izreči neugodne sodbe, kdor ni hotel biti interniran, to je prav tisti Stojadinović, ki je tako sijajno »zmagal« pri zadnjih volitvah v skupščino, da se je pri njenem prvem sestanku bahal z »morjem večine«, tisti Stojadinović, ki je zbral na svojem seznamu tolikšno množino slovenske pohlevnosti kljub svojemu doslednemu centralizmu in čigar ime še danes odseva z marsikatero bolj zanemarjeno steno ljubljanskih predmestij hkratu s poukom pridnim Slovincem, da je Stojadinovića voliti njihna narodna dolžnost.

Ta internacija pa je hkratu veliko zadoščenje vsem tistim, ki so Stojadinovića unitarizem pravilno cenili in zato odklanjali od vsega začetka ter to tudi zmeraj javno povedali, kolikor so smeli. Tistim, ki so vedeli in videli, da je bil Stojadinović centralizem vse hujsi od Živkovičevega ali Jevtičevega, že ker se je spričo njegovih denarnih talentov osredil zlasti na gospodarsko stran, in če nam je na primer po eni strani milostno dovolil, da smemo spet govoriti in pisati o slovenskem narodu, kar je bilo pod Živkovičovo vladavino prepovedano, si je pa dal to dovoljenje plačati s strahovitimi dajatvami. Samo fondov je ustanovil štirikrat toliko na leto kakor njegovi nacionalni predniki, in vsak teh fondov je bil nekajkrat večji od prejšnjih!

No, in zdaj je Stojadinović tam, kamor je hotel druge pošiljati. Nič mu ni pomagalo, če se je dal od svojih tvorb slaviti kot »vodja«. Morebiti je že tedaj slišal, kadar je zborna pozdravljanje à la fascio: »vodja, vodja, vodja!« spreminjalo svoj ritem v »vo-dja-vo-djavo-djavo...«, kakor sodi ljudstvo o njegovem samozvanem voditeljstvu. Morebiti je tudi preslišal, vsaj uspeh kaže, da političnega posluha ni imel. Bolj ko vse drugo dokazuje to, da se ni hotel sprijazniti s tisto politično brezpomembnostjo, v katero ga je pahnilo ravno njegovo politično delo, in da je mislil, da se bo s spletkami in letaki izkopal iz nje.

Vsem tistim pa, ki so pobijali Stojadinovića vladavino kot znamenje protiljudskosti, je ta internacija znamenje novega duha, ki si utira pot v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Rodnost v Italiji

Italijanska visoka rodnost je tisto, kar podurja uradna Italija zmeraj znova, kadar opravičuje in utemeljuje svoj imperializem zlasti nasproti Franciji. Zanimati utegne zato marsikoga, kaj pravi na to »Temps«, eden izmed vodilnih francoskih dnevnikov:

Ne bilo bi natančno, presojati demografsko vprašanje Italije samo po naraščanju prebivalstva. Medalja ima tudi drugo stran. Medtem ko narašča število prebivalstva, pada odstotek porodov. Manjša se demografska življenjskost. Če hočemo dobiti glede tega natančno sliko, je dovolj preleteti te številke porodov na tisoč prebivalcev: v razdobju od 1881 do 1885 je bilo 30 porodov na tisoč prebivalcev, v razdobju od 1886 do 1891 jih je bilo 37,5 na tisoč, od 1891 do 1895 jih je bilo 36, od 1896 do 1900 jih je bilo 34, od 1901 do 1905 jih je bilo 32,7, od 1906 do 1910 jih je bilo 33,3, od 1911 do 1915 jih je bilo 31,5, od 1916 do 1920 jih je bilo 25, od 1921 do 1925 jih je bilo 29,8, od 1926 do 1930 jih je bilo 26,8, od 1931 do 1935 pa 23,8. Leta 1936. jih je bilo 22,4, leta 1937. jih je bilo pa 22,9, leta 1938. jih je bilo 23,7, leta 1939 pa 23,6. Druge statistike kažejo, da vlada to padanje bolj v mestu in manj na vasi, bolj na severu polotoka kakor na jugu. Torin, Genova, Asti in nekatera druga mesta s 13,3 porodi na tisoč prebivalcev stoje v tem pogledu pod Parizom.

»Temps« navaja nadalje še, da sicer navedene številke niso strašne, kajti padanje porodov se vrši polagoma. Toda tudi, če bi se to padanje ne povečalo, bi stala vendar Italija v dvajsetih letih na začetku razdobja demografskega upadanja. Iznenaduje dejstvo, da je ostalo število rojstev na isti višini ravno v razdobju med 1931 do 1939, ko se je zoper padanje rojstev največ naredilo.

Knjiga o Ljubljani v preteklih dneh

Slovensko zgodovinsko knjištvo boleha za tem, da so se zmeraj preslabo in premalo preiskani viri za našo zgodovino. Šele ko bodo kedaj vsi različni arhivi, vse listine, pa tudi knjige in časniki preučeni in prerešeni glede na njihno zgodovinsko važno vsebino, bo dana tista osnova, iz katere bo mogoče podati jasno celotno in zaokroženo podobo našega narodnega življenja v preteklosti, ki nam bo spet šele dala, da moremo sodobno dogajanje pravilno gledati in presojati.

Gotovo, bilo je že mnogo storjenega. Nekatere dobe in z določene strani so obdelane že dovolj izčepno. Gotovo pa je tudi, da manjka v teh zgodovinskih stavbah še marsikateri kamen, ki jih bo šele napravil stalne in trdne. Nemogoče je, da bi se en sam raziskovalec, še povrh poleg drugega poklica, dokopal do zadnjih vkladnih kamnov. Tu je treba prijeti za delo in si ga hkratu ekonomično razdeliti.

V zasnovi tega dela in njegovi organizaciji je pomen slovenskega vseučilišča za naše kulturno delo. In pred nami leži knjiga, ki ta pomen lepo potrjuje: »Ljubljana v prvem desetletju ustavne dobe 1860.—1869. Inauguralna disertacija. Napisal Franc Škerl.« Knjiga, za disertacijo zelo obsežna (159 strani), nam podaja zgodovino ljubljanske komunalne politike za označeno desetletje. Kratka je ta doba, a za naše narodno prebujenje nad vse važna, na žalost ne zmeraj častna. Oportunizem slovenskega človeka, posebno našega meščana, je bil, ki ji je dajal svoje znamenilo, ta oportunizem je tudi zaigral slovenski značaj mesta in ga za dolgo dobo izročil v oblast tujemu narodu. Kdor bo to knjigo pazljivo bral, ta bo razumel marsikaj iz najnovejše naše dobe. Oportunizem, prednost taktike in zastavljanje načel, vse to se zdi, da je najbolj neokrnjeno prišlo do nas iz preteklih dni. A ob teh lastnostih je tujec zlahka segal po naši zemlji in si jo prisvajal. Kajti slej ko prej je manjkalo pravih vodnikov, ki bi nas bili užigali s plamtečo besedo in z živim zgledom potegnili za seboj. Vodiči pa so bili takrat in danes zadovoljni z valptovskim dostojanstvom.

Knjiga obdeluje izčepno tudi občinsko gospodarstvo in kulturno dejavnost v tisti dobi: stavbeno delavnost, socialno in zdravstveno skrbstvo, šolstvo. V ospredje stopa nekaj mož, ki so razumeli čas in korakali z njim. Mož, ki so danes pozabljeni ob tolikšnih ničlah, ki so znale svoji brezpomembnosti vtisniti pečat važnosti in koristnosti. Tudi v tem pogledu opozarja knjiga, da damo ljudem in razmeram pravo mero.

O velikanski pridnosti piščevi priča pregledano gradivo: na 51 straneh ga naštevajo opombe. In kakor že rečeno, ne samo zgodovinar, tudi vsak drugi, ki mu je naše zgodovine mar, bo knjigo s pridom bral.

Mali voditelj

ali

priročnik za diktatorske kandidate

Za časa vlade dr. Stojadinovića sta spisala odvetnik L. Obradović in inž. V. Paunović knjigo »Politička škola«. Knjiga je bila natisnjena v tiskarni donavske banovine, njen uradni ali vsaj poluradni značaj je torej izven vsakega dvoma in njena povezanost s tedanjim vladnim predsednikom tudi. Vsebinska knjiga je nekakšen prvi pouk za demagoge, ki bi hoteli postati voditelji in seveda iz voditeljev diktatorji milega naroda. V pouk, zabavo, pa tudi premislek navajamo nekaj stavkov iz te knjige:

Na množice lahko vplivamo z govorniki. To so voditelji množice, ker vodi množice samo govor — ne zgled in ne disciplina. Sivar je nekako takšnale: čreda živali ali ljudi se nagonso postavlja pod oblast voditelja. Zato zahtevajo množice voditelja. Toda voditelji niso misleci, ampak moške dejavnosti in dobri govorniki. Nabirajo se izmed nervoznih, razdražljivih, ki imajo eno samo željo, da postanejo apostoli. Torej voditelja ne sme voditi osebnost, ampak misel: sicer jih množice kmalu občutijo in zavrejo. Tu štiri zglede, kako se vodijo množice uspešno:

I. pravilo: govornik mora stalno govoriti v podobah, beseda je samo klic za podobo. Potem mora opazovati, kako te podobe delujejo na množico — in po tem menjavati svoj govor glede na doseženi učinek. Zato so vnaprej pripravljeni govori ali dolgočasni ali nekoristni.

II. pravilo: govornik si mora osvojiti množico z močjo svojih trditev in naj nikoli ne poskuša, da bi jim kaj dokazoval z logiko ali razlaganjem. Prepustimo razum in logiko filozofom, množice zahtevajo moč in »ovna predvodnika«, ki bo zanje mislil.

III. pravilo: treba je poglavito vplivati na občutje množice. Na primer: naše mesto Novi Sad, večne skrbne Atene, pa naj mar dobi take odbornike, ki so posegli celo po bednem grizljaju brezprizornih, da jim še tisto malo hrane zabelijo s smrdljivim lojem.

IV. pravilo: treba je pretiravati in delati fantastične obljube. Ne dajati dokazov. Na primer: nasprotnik je malopridnež, kakršnega še svet ni videl. Ali: mi bomo ustvarili Novemu Sadu blaginjo, kakršna v Jugoslaviji še ni bila dosežena. Trditev ne more biti nikoli preveč ogorčena niti deklamatorično preveč strašna. Da končamo: množice ne marajo limonade, ampak rezke pijače, to se pravi ognjevit govor. Kdor pa zna zbuditi množico, ta zna tudi vladati in voditi. A ker vodi voditelja misel, bo uspeh množice koristen za družbo spričo tega, ker bo dobil vsak posameznik v uspehu misli sebi bogato nadomestilo za svoj trud.

V teh dneh, ko razglašajo nekateri polom demokracije in prihod poklicanih vodnikov kot nekakšno neizogibno zgodovinsko-politično dejstvo družabnega življenja, so takšni majhni priročniki za diktatorje zelo poučni za misleče ljudi,

A vsakemu mora biti tudi očitno, da je ni tako zaostale množice na svetu, ki bi take topoglavosti sprejemala tudi samo za kratko dobo. Ne, tudi prikimavanje množice samo enkrat ne gre, ne more iti ob svobodni besedi z obeh strani, ob navzočnosti kritičnih ljudi in ob nenavzočnosti strahujočih priganjačev. Množica, ki ob takih topoglavostih kima, mora biti že prerešena in pripravljena. To se pravi, ne sme biti prava ljudska množica več.

O takih stvareh pa seveda taki priročniki ne pripovedujejo.

O kanglah in kantiancih

Ni se treba bati — o pravih kantiancih, pripadnikih velikega misleca Kanta, ne bomo pisali. Gre namreč za pristno jugoslovensko stapljaško zadevo.

Plöčevinasto posodo za tekočine imenujemo Slovenci kanglo, Srbi pa kanto. Obe besedi sta istega tujega izvira, izposojenki, ki si jih je vsak narod priredil za svoje uho in po svojem jezikovnem čutu. Ko smo že udomačili kanglo, bi se človeku zdelo, da bi bila največja neumnost, izposojati si še po velikanskem ovinku kanto. Kajti če bi še po nekakšnem razumeli, da bi si sposodili slovansko tujko za domačo izposojenko, da pa bi za svojo izposojenko sprejemali še srbsko, na vse povrh tudi slabše zvenco za naše uho in v našem jeziku, na kaj takega more priti samo kakšen nacionalen stapljač. Saj spodrivajo te vrste ljudje celo dobre domače slovanske in slovanske besede, pa jih skušajo nadomestiti z razno tatarsko navlako.

Da koraka na primer »Jutro« v prvih vrstah slovenskih kantiancev, to se razume ob sebi. Zdi se pa, da zgubljajo čut in posluš za naš jezik tudi taki, ki bi že po svojem opraviilu tega ne smeli. To nam je zlasti prišlo na misel, ko beremo »Mariborskega zadrugarja«, ki piše o petroleju v kantalih.

In — seveda! — to ni edina jugoslovenska zadeva v tem listu, pa tudi v drugih ne. In komaj če bi se nam bilo zdelo, omeniti jo, če bi ne bila tako značilna, če bi ne bila samo eno izmed tisočev, ki vdirajo v samobitnost, izrazitost in lepoto našega jezika.

Angleški znanstvenik o kmečkem vprašanju v Vzhodni Evropi

Hugh Seton Watson, sin znanega bojavnika za pravice malih slovanskih narodov »Škotskega popotnika«, docent na londonski univerzi, je napisal sestavek o kmetu kot činitelju v vzhodnoevropski politiki, ki ga je iz rokopisa dala prevesti »Nova riječ«. V njem opisuje naraščajoče obuboževanje kmeta v deželah med Nemčijo in Rusijo. Vzrok je pomanjkanje zemlje v zvezi z davčno in gospodarsko politiko posameznih vlad. Zato kmetje propadajo. Nadalje pravi:

Vladajoče misli liberalne demokracije so prišle v te dežele iz Zahoda in v bistvu so bile povezane z dvigom trgovskega stanu, ki jih je prvi sprejel. Ko so jih kmetje spoznali, so jih tudi navdušeno sprejeli. Demokratični vzor je predstavljal za te kmete pravično razdelitev zemlje, manjše davke in varnost pred policijskim nasiljem. Najčastitljivejši kmetje so celo pričakovali, da bodo v svojih državah vladali kmetje, ker so imeli večino. Ti upi so se razblinili. Kmetje so prejeli misli svobode in enakosti iz mesta, a v državi je vladala mestna gospoda. Ti so izpovedovali demokratična načela, toda njihne koristi so bile v nasprotju s koristmi večine kmetov. Industrializacija je v svojem zadnjem cilju kmetom v korist. V začetku pa jim nalaga težke žrtve. Če pa je ona raztresena in nevporejena, če ustanovitev nove industrijske vrste ni odvisna od potreb ljudstva, ampak od samovolje tujcev, ki nalagajo v njej svoj kapital, tedaj ne postane koristna za kmeta tudi po daljšem času. Novo meščanstvo pa ima medtem korist od take industrije tako kot proizvajalec kakor

kot potrošnik. Svojo politično moč uporablja zato, da spodbuja, in zahteva, da plačajo stroške zanje kmetje z davki. V takih razmerah ni mogoča prava politična svoboda. Uspeh vsega je istočasni obstoj zelo liberalne ustave ter koruptne in nasilne uprave. Primere za tako stanje nam daje vladavina liberalne stranke v Romuniji do 1928, raznih srbijskih strank, različne »demokratske« skupine na Poljskem pred 1926, in v Bolgariji pred 1934. Četudi so meščanske politične stranke uporabljale davčni sestav in policijo zoper kmeta, so se vendar zelo trudile, da dobe njihne glasove. Širila so se privlačna demagogična gesla. Vsaka stranka je v svojem uradnem programu postavljala na poudarjeno mesto kmečko blaginjo. Vsaka jih je prepričevala, da je ona »njihna« stranka. Razsipali so se veliki zneski za podkupovanje ob vsakem volilnem boju. Ker je večina kmetov ubožna in nevedna, so mogli na take načine dobiti znatne uspehe.

Slovanska nesloga — pravljica za odrasle hegemoniste

Če se je kdaj kak Slovenec ali Hrvat ali kak drug slovanski narod potegnil tudi nasproti Slovanu za svojo pravico, brž so prišli apostoli slovanske edinosti, začeli pri Svetopolkovih zveznjih in vzdihovali nad slovansko needinostjo, ki da je bojda prava slovanska posebnost in nas bo še ugonobila. Mi smo že nekajkrat pokazali na neosnovanost tega pridigovanja. Kar je bilo needinosti med nami, je je bilo zmerom manj, kakor na primer med Romani ali Germani. Pokazali smo tudi na slepomiškanje s pojmi: če je označevalcem slovanske edinosti in vzajemnosti tako kazalo, so brž pozabili na pleme Germanov, postavili na njihno mesto narod Nemcev, tem nasproti pa niso postavili morda kakšnega določenega slovanskega **naroda**, ampak celo slovansko **pleme**. Mimogrede naj še pripomnimo, da razen pri nekaterih ljudeh dobre volje a pomanjkljive miselne sposobnosti pri celi stvari ni šlo pridigarjem slovanske edinosti za edinstvo samo, ampak za prav grd in umazan hegemonizem, in deklariranje o edinosti je bila samo krinka za zelo nebratovsko izkoriščanje.

Marsikoga utegne zanimati, kaj je mislil o tej stvari Stjepan Radić. Že leta 1905. je napisal sestavek »Historizem in nacionalizem pri neruskih Slovanih«, ki je izšel v ruskem obzorniku »Izvestija S. Peterburgskago blagotvorniteljnago občestva«. Sestavek je nedavno tega priobčil v hrvaškem prevodu obzornik »Izraz«. V njem govori tudi o slovanski neslogi, ki da je bojda kriva vse slovanske nesreče, pa pravi:

Vse to nam dejansko ubijajo naši tuji učitelji. Nemci so nam vcepili stalno misel o naši needinosti, prav tisti Nemci, ki so se od Donave do Baltiškega morja in od Labe do Rena stoletja barbarski vojskovali med seboj. Nasprotno pa vsa naša zgodovina ne pozna vojne med Hrvati in Srbi, med Čehi in Slovaki, in samo za malo vojn ve med Srbi in Bolgari,

pa tudi med Čehi in Poljaki, med Poljaki in Rusi. Kaj pomeni vsa ta glasovita »nesloga« v primeri z nemško tridesetletno vojno, v primeri z vojnami med italijanskimi republikami, ali če se primerja z vojnami med Francijo, Španijo in Portugalsko.

Radić je torej še povrhu ugotovil, in sicer popolnoma pravilno, da gre pri tem nauku za tuje vplive. Mi bi pa še enkrat opozorili, da je divjala na primer tridesetletna vojna med Nemci samimi, ne pa morebiti med dvema germanskima **narodoma**, medtem ko take vojne ali celo splohi kakšne večje vojne v katerem koli slovanskem narodu nikoli ni bilo. Tudi različne ruske upore ne moremo imenovati prave, pogubne vojne.

Zato je dobro, da vemo: kdor nam bo pridigal slovansko edinstvo, si ga bomo naprej ogledali, če prihaja čistih misli in — rok, če ni le prikrit agent kakšne izkoriščevalne svojati. Potem šele se bomo pogovorili z njim.

Narodna omika in država

Švicarski državoslovec Karl Meyer je napisal obravnavo »O zgodovinskih podstavah novodobne narodne države«. Izšla je v oktobrskem zvezku obzornika »L'Esprit International«, ki ga izdaja Carnegiejeva mirovna ustanova. Iz obravnave prinašamo nekaj misli o razmerju narodne države do narodne omike, ki jih posnemamo po »Neue Zürcher Zeitung«:

Popolna, vse jezikovne druge (in samo te jezikovne druge!) obsegajoča narodna država niti ni koristna za narodno omiko. Upanje romantike, da bo država nesebična varuhinja in pospeševalka narodne omike, se ni spopolnilo in se ni moglo spopolniti. Država se ravna po svojih lastnih zakonih; marsikje je porabil kulturni narod za legitimacijo, ga podvrgel in vistsmeril, zadušil bogastvo njegovega bistva, kakor je to videl vnaprej Goethe v svojem razgovoru z Eckermannom dne 25. oktobra 1828. Veliki kulturni narodi, kakor grški antike, italijanski renesanse, nemški pa okoli leta 1800., niso dosegli svetovno-zgodovinske višine kljub svoji politični množstvenosti, ampak prav zaradi nje, zaradi svoje razredbe v različne države. Bit več držav v enem in istem jezikovnem in kulturnem prostoru je omogočila nekaterim izmed njih, Atenam, Florenci, Weimarju, da so šli po posebnih potih omike, neodvisno od politično uspešnejših držav istega jezikovnega občestva. Ravno evropske narodne omike so premnogovrstne in preveč polne napetosti, da bi ne trpele, če bi jih stlačili v eno samo politično posodo. Francoska omika je pridobila dragocenih sil iz protestantske zahodne Švice in iz valonske Belgije prav zato, ker sta stali izven francoske države. Različni deli kulturnih in jezikovnih občestev imajo tako moč, da hodijo po posebnih duhovnih potih in dajejo pribežališče vrednotam, ki v ostalem narodno-državnem prostoru začasno nimajo veljave ali so celo naravnost izločene.....

Kakor se ustavlja državni smisel in narodna omika narodno-državnim sponam, tako tudi človek. Kajti človek in človeška omika se ne izrepljata v narodno-jezikovnem. Zmeraj bodo velike skupine je-

zikovnih drugov, ki bodo hoteli pripadati drugi državi, ker jim je ta druga — mislimo na Alzačane ali na švicarske jezikovne skupine — človeško bližja kakor narodna država. Zadnje in najvišje dobrine omike niso plodovi novodobnih jezikovnih narodov, izhajajo marveč iz skupne korenine naše omike, iz antike, iz zahodnoevropskega srednjega veka in iz njegovih doganjanj do prosvetljene dobe. Oni ne pripadajo niti kulturnemu narodu niti narodni državi, ampak človeštvu.

Mali zapiski

»Platna knjižica«

Državni upokojenci so pred kratkim prejeli v smislu pravilnika o načinu izplačevanja državnih plačevancev v mobilnem in vojnem stanju z dne 4. XII. 1939, knjižice, s katerimi prejemale v primeru evakuacije svoje prejemke naravnost pri davčnih uradih sami. Te knjižice imajo besedilo tiskano v latinici, pa samo v hrvaškem jeziku in to tudi tiste, ki so jih dobili državni upokojenci v Sloveniji. Mislimo, da bi bilo prav še celo v sedanjih časih, ko vlada pripoznava tri narode, med njimi tudi slovenskega, da se to očitno zapostavljanje slovenskega jezika takoj odpravi in se državnim upokojencem brezplačno zamenjajo »platne knjižice« za »izplačilne knjižice« s slovenskim besedilom.

Rekvizicije na Češkem

Nemška vlada je odredila, da se rekvirirajo na Češkem konji. Lastniki dobe pobotnico za kupnino, ki bo plačljiva tri mesece po končani vojni.

Političen dvogovor

Glede na napetost med Italijo in zavezniki v zadnjih dneh, je zapisal neki francoski časnikar, da bi »poseg Italije v vojno samo olajšal zmago zaveznikov«.

Na to je odgovoril laški fašistični dnevnik »Giornale d'Italia«, da »bi ne bilo lahko in varno početje, napasti Italijo v Sredozemlju ali na alpski meji in jo premagati«.

Celostni način v vojni

»Neue Zürcher Zeitung« prinaša dopis Wilsona Harrisa, izdajatelja londonskega obzornika »Spectator«. O političnem položaju na Angleškem pravi:

Država ostane tako korenito demokratična kakor le kdaj. Čim več zvedo na Angleškem o diktaturi in njihovih načinih, tem manj hočejo vedeti o njih. Nevarnost pa je očitna, da je lahko v vojnih časih tudi najbolj demokratična dežela prisiljena, oprijeti se »celostnih« načinov, kar se zdaj v nekem obsegu godi tudi na Angleškem.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Če hočemo dobiti odgovor na vprašanja, sprožena po Prepeluhovi trditvi, moramo vzeti dejstva taka, kakršna so bila in so še. Ne šteje torej iskanje prvotnih razlogov, zakaj je bilo tako in ne drugače; razpravljanje o tem bi nas ne privledlo do jasnosti.

Sama dejstva torej. Ne domišljam si, da so od mene povedana taka, da bi, dana na sito, vzdržala do kraja. Dopuščam, da je bila kaka malota drugačna. Dogodki segajo pač nazaj v dobo pred petdesetimi leti. V teku časa je mnogo tedaj sprejetih vtiskov obledelo, veliko jih je zagrnil mrak pozabe. Nemalo je ostalo pa ohranjenih. Še več: mehanično doživljeno in otroško pojmovano je dobilo s časom živahnjšo obliko na trdni podstavi. Še danes živi in se giblje, govori, se joka in smeje kakor takrat. Oko vidi namočeno vse poteze na obrazu, uho sliši sleherni šum, pogreznjen že davno v večnost. Vse je še tako; le oko gleda bolj bistro, uho sliši bolj ostro. Razum pojmuje, zakaj tista beseda in jok in smeh; kaj je zarisalo tiste poteze v obraz; da je bil tisti šum le prazno strašilo.

Že razumnejšemu mi je ostalo od Sachsa v spominu nešteto zgodb. Navedem naj le eno. Tedaj se mi še zdelo mi, kaj je gledališče. Od doma sem vedel le, da nekaj gosposkega, pregrešnega. Neki dan nas zadrži v razredu četvero ali petero. Razloži nam pomen gledališča. Ničesar nisem razumel; še danes ne vem, kaj je govoril. Ali začel sem se učiti. Pobudo je prevzel Ivan Boč (pozneje prepisan na Podlesnik), ki je bil tudi naš režiser. Vaje smo imeli na dvorišču hiše v Rožni ulici, kjer je bil oče Pavla Jelencika krojač in trafikant. Javno smo nastopili ob majskem izletu na Rožnik. Igrali smo neko »afriško« stvar iz »Pomladnih glasov«. Gledala nas je vsa šola, uspeh »nezaslišan«. Dasi je namesto mene govoril skoraj samo šepetalec, nisem bil zato nič manj ponosen.

Ali glavno je šele prišlo. Popoldan nas je odpeljal Sachs na Drenikov vrh. Tu smo igro ponovili. Gledal nas je tudi stari Drenik. Čestital je učitelju, pohvalil je tudi nas. »Sedaj pa še katero zapojte, če znate,« je dejal nazadnje. »Najprej cesarsko,« veli učitelj. Tej sta sledili »Najprej« in »Hej Slovani«. Med tem se je kuhala kava, na mizah so se pojavili malinovec, maslo, gnjat in druge dobrote, ki jim še imena nisem vedel. Stari mož, toda še čvrst in krepak, pravi velikan, se je kar pomladil med nami; smejal se je in pravil dovtype kakor enak med enakimi. Še bolj nam je ugajalo, da je bil tudi učitelj čisto domač. Za slovo je spregovoril gostitelj nekaj besed, nato nas pa spremil do znane smreke s tremi vrhovi. Tu se je ustavil: »Poglejte jo, tri vrhove ima, kakor oče Triglav. Kadar boste šli mimo, spomnite se me, ko me več ne bo, in današnjega dneva. Pa ne pozabite, da ste Slovenci, sinovi velike družine slovanskih narodov.« In stisnil nam je vsakemu posebej roko.

Še bi pisal o Sachsu, toda ni prostora. Ne morem pa si kaj, da ne bi omenil besed, ki jih je izrekel morda v zvezi z opisanim dogodkom: »Rusija je največja država na svetu. Rusija je slovanska. Slovanom sonce nikdar ne zaide. Tudi Slovenci smo Slovani.« Vse sem razumel, nisem pa mogel doumeti, kaj pomenijo besede: »Slovanski narodi so mladi, njim pripada prihodnost.« Kako mladi? sem ugibal; saj vidim vendar toliko starih ljudi! Nepomembna malota? Ne; ampak dokaz, kako previden mora biti vzgojitelj, da ne postane nerazumljiv.

Primer sem navedel zaradi vzporedbe z naslednjim dogodkom. Profesor je vprašal: »Kdo mislite, da bo zmagal?« Dijak se začudi, pomisli in odgovori: »Ne vem.« Profesor vpraša dalje: »No, pa vsaj povejte, komu privoščite zmago.« Dijak se začudi še bolj, vendar ne pomišlja, ampak odvrne: »Turčija.« — »Turčija?« ponovi zategnjeno profesor, ki je pričakoval drugačen odgovor. »No, potem pa razložite, zakaj.« Dijak se odreže: »Ker je Turčija v prijateljskem razmerju z Avstro-Ogrsko.« Profesor vpraša še drugega, tretjega. Odgovori vseh se glase približno enako.

»No, pa povejte še vi,« se obrne nazadnje do dijaka pri oknu, ki ga je opazoval že ves čas skozi trepalnice. »Kdo bo zmagal, ne vem,« odgovori ta brez zadrege; »želim pa, da bi Balkanska zveza.« — »Torej vendar,« se oddahne profesor kakor v pritrdilo. »Sedaj pa povejte še, zakaj so vaše simpatije na strani Balkanske zveze; gotovo ne v zadnji vrsti zato, ker sta Srbija in Bolgarija slovanski in krščanski, Turčija je pa, no, kako bi dejal...« — »Da, zato,« ga prehiti dijak, in utemelji natančneje svoje nagnjenje do imenovanih držav. »Toda prej smo slišali, da je naša država s Turčijo v prijateljskem razmerju; saj celo zbiramo za Rdeči polmeseč; kaj pravite k temu?« pripomni profesor z nekako naslodo. Nič novega ni povedal dijak; toda o čemer so lahko pisali listi in kar je bilo povedano že nešteto in bolje na javnih shodih in v parlamentu, v šoli ne velja. »Neprevidni ste; sedite,« je zaključil profesor izpraševanje.

In konec? Tak, kakršnega je hotel profesor: konferenca in — izključenje dijaka iz šole. Da, profesor je hotel tako; vedel je, da bo tako izpadlo. Kdaj je to bilo in kje? Letnica ni važna; kraj tudi ne; imena najmanj. Glavna je vsebina, sam dogodek, ki se je ponovil že tolikokrat in v toliko inačicah, da ne more biti nobene zadrege zastran časa, kraja in imen. Eno je pa nesporenljivo: Preprosti Sachsi so visoko nad takimi podležji.

Po izgledu je spominjal Sachs na umetnika z rahlo bohemsko potezo. Dejansko se je zasebno mnogo ukvarjal kot pevovodja in skladatelj. Pravilno velik, upadel in bled, je narejal vtisk, da ne živi v obilju. Skrbel je menda za bolno mater, izdajajoč zanj vse. Svetli lasje, kodrajoči se naravno v slikovito frizuro, so dajali jasno sivim očem neko gorko zaupnost. Nekoliko napete ustnice, nad njimi dva mišja repka, so se odražale nekam ostro v rahel nadih južnjaške eksotičnosti. Oblačil se je v modro sivo, klobuk svetlejši s temnim trakom. Močno znojnična koža, masteča se tudi pozimi, je izdajala, da v njem že gloda črv smrti. Umrl je za jetiko v najlepši moški dobi.

(Dalje prihodnjic.)